

นิเวศน์นี้จัดเป็นความชั่วร้ายอันดับแรก ที่ครอบงำจิตของเราอยู่ตลอดเวลา คือขณะที่จิตของเราไม่มีสมาธิและปัญญา แต่ก็ยังไม่มีการเสกสรรหาและควบคุมที่รุนแรงเกิดขึ้น จึงเป็นโอกาสให้อวิชชาเกิดขึ้นมาครอบงำจิตของเรา แล้วอวิชชาที่ปรุงแต่งให้จิตของเราเกิดอาการของความทุกข์อ่อนๆ ซึ่งเป็นอาการความรำคาญใจ อึดอัดใจ หรือไม่สบายใจเล็กๆน้อยๆ เกิดขึ้นมารบกวนจิตของเราอยู่ตลอดเวลา แล้วก็ทำให้จิตของเราไม่มีสมาธิ และปัญญาก็ไม่เกิด

ที่สำคัญนิเวศน์นี้เป็นอาหารของอวิชชา คือมันทำให้อวิชชาเกิดขึ้นมาอยู่เสมอ แล้วก็ทำให้จิตเกิดความเคยชินของอวิชชา มาสั่งสมไว้ในจิตใต้สำนึกของเรามากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งถ้าเรามีอายุมาก และไม่มีกรปฏิบัติเพื่อกำจัดความเคยชินของอวิชชาบ้าง ความเคยชินของอวิชชานี้ก็จะมีมาก และเมื่อมีสิ่งภายนอกมากระตุ้นให้เกิดกิเลสตัณหา จิตของเรา ก็จะเกิดกิเลสตัณหา และอุปาทานพร้อมความทุกข์ขึ้นมาทันที อย่างง่ายดายและรุนแรงจนเราไม่สามารถควบคุมมันได้

อีกทั้งเมื่อความเคยชินของอวิชชานี้มีมาก ก็จะทำให้ทำลายหรือทำให้ความเคยชินของอวิชชานี้ หดสั้นไปได้ยากอีกด้วย ซึ่งนี่คือความชั่วร้ายของนิเวศน์ ที่แม้จะไม่ให้ผลรุนแรงในทันที แต่มันกลับเป็นอาหารให้อวิชชา และกิเลสพร้อมความทุกข์ ที่จะเกิดขึ้นมาในอนาคตอย่างรุนแรงได้ แล้วก็ทำให้ชีวิตของเรา ต้องจมติดอยู่กับความทุกข์ไปจนตลอดชีวิต

เมื่อปล่อยวางก็จะไม่ทุกข์

เมื่อร่างกายของเรากำลังมีความยากลำบาก เช่น เหนื่อย หนัก หรือเมื่อร่างกายของเรามีสภาพที่ไม่น่ารัก เช่น แก่ชรา หรือพิการ หรือไม่งดงาม หรือเมื่อร่างกายของเรากำลังเกิดความรู้สึกที่ทรมาณ เช่น เจ็บ ปวด หิว กระจาย หนาว ร้อน เป็นต้น หรือเมื่อร่างกายของเรากำลังป่วยไข้ หรือกำลังจะตาย แต่ถ้าขณะนี้จิตของเรามีสติปัญญาและสมาธิ อยู่พร้อม จิตก็จะไม่เกิดความยึดถือว่ามีตัวเรา ที่กำลังมีสภาพที่ไม่น่ารักเช่นนี้ เมื่อจิตปล่อย

หนึ่ง จนไม่รับรู้สิ่งอื่นใดเลยนั้น ไม่จำเป็น เพราะเพียงเท่านี้ก็พอแล้วสำหรับนำมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ตามหลักอริยสัจ ๔ (หรือใครจะฝึกสมาธิให้สูงขึ้นกว่านี้ก็ได้ในภายหลัง)

ความโง่ซดขวางไม่ให้เกิดปัญญา

เรื่องสมาธินั้นเป็นเรื่องง่าย คือเมื่อเราศึกษาหลักการฝึกเพียงเล็กน้อย เราก็สามารถไปฝึกฝนเอาเองได้ ส่วนเรื่องปัญญานั้นเป็นเรื่องที่ยากที่สุด คือเพียงการฟังมาหรืออ่านมา จะไม่สามารถทำให้เกิดปัญญาตามหลักพุทธศาสนาได้ เพราะคนปกติทั่วไปจะถูกอวิชชาหรือความโง่สูงสุด ที่เป็นความเข้าใจผิดว่า “จิตนี้คือตัวเรา” ครอบงำอยู่ตลอดเวลา แต่พระพุทธเจ้ากลับสอนตรงข้าม คือสอนว่า “จิตนี้ไม่ใช่ตัวเรา” ดังนั้นมันจึงเป็นเรื่องยากมาก ที่จะสอนให้คนที่มีความเข้าใจผิดมามีความเข้าใจถูกต้องได้

ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะมีเหตุผล ที่สมเหตุสมผลมาอธิบายมากมายสักเท่าใดก็ตาม และเอาความจริงที่เราทุกคนก็พบเห็นกันอยู่จริงๆ ในชีวิตมายืนยันก็ตาม ก็หาคนที่เข้าใจและยอมรับได้ยาก เพราะความรู้ที่มีทวนกระแสของจิตใต้สำนึกเรา ที่มีรูสึกตัวว่า “จิตนี้คือตัวเรา” อย่างที่สุด ดังนั้นบุคคลที่จะศึกษาให้เกิดปัญญาได้ จึงต้องเป็นคนที่ไม่มียึดมั่นในความเชื่อที่งมงายไร้เหตุผลใดๆ และมีสติปัญญาอยู่บ้างพอสมควร หรือมีความรู้หลักวิทยาศาสตร์พอสมควรเท่านั้น จึงพอจะมีโอกาส ที่จะศึกษาให้เกิดปัญญาตามหลักพุทธศาสนาได้ ซึ่งการศึกษาคือไปนี้ทั้งหมด จะเป็นไปเพื่อให้เกิดปัญญาเท่านั้น

ปัญญา ๓ ระดับ

คำว่าปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ หรือ รู้รอบ (คือรู้ครบถ้วน) ซึ่งจากมุมมองของพุทธศาสนาแล้ว คำว่าปัญญาจะหมายถึง ความรอบรู้ในเรื่องการดับทุกข์ หรือ ความรอบรู้ในหลักอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า นี้เอง โดยปัญญานี้มี ๓ ระดับ อันได้แก่